

Probleme actuale și de perspectivă privind situația arhivelor instituțiilor desființate sau reorganizate

MIHAI STATIE, CĂTĂLIN MUȘTAȚĂ

Evenimentele din decembrie 1989 au condus, la fel ca și mutațiile din sfera socio-politică și economică, la transformări de ordin cantitativ și calitativ și în domeniul arhivistic. Procesul reformativ politico-economic a condus la apariția unor noi structuri, paralel cu transformarea sau dispariția altora, fapt ce a generat un proces complex, ca întindere în timp și amploare, de creare a noi instituții. În acest sens, un număr important de instituții, în special din plan administrativ și politic, și-au încheiat practic existența, fără a mai avea vreun succesor. Din categoria acestora amintim: P.C.R., cu întreaga sa structură, Consiliul de Stat, Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie, Curtea Superioară de Control Muncitoresc, C.A.P.-urile, COASC-urile, centralele pe ramuri și altele.

În perioada 1990—1991 au fost preluate în depozitele proprii documente însumând o cantitate de peste 14.000 m.l. În cea mai mare parte, documentele sunt neordonate, neinventariate și neselectate. Arhivele Statului au fost obligate, ca urmare a situației create prin desființarea structurilor politico-economice, să aducă în depozitele proprii documentele în situația mai sus menționată, în scopul salvării lor. O parte din documentele respective, datorită lipsei de spațiu, au fost stivuite printre rafturi. S-a recurs la această măsură extremă deoarece creatorii documentelor au jucat un rol important în plan politic, economic, social sau cultural. Valoarea lor este dificil de apreciat în momentul de față, astfel că se impune o atenție sporită în păstrarea și conservarea acestora. În aceeași situație se află o cantitate importantă de documente ce se păstrează la creator, pentru care Arhivele Statului, prin organele de specialitate, trebuie să culegă datele necesare stabilirii unui plan de acțiune menit să rezolve această problemă cu care se confruntă atât filialele cât și Direcția Arhivelor Centrale, Sinteză și Control. Pe lângă lipsa de spațiu, Arhivele Statului se mai confruntă atât cu insuficiența forței de muncă necesare realizării problemei menționate, cât și cu pensionarea unui număr însemnat de specialiști.

O altă categorie de instituții o reprezintă cele reorganizate prin comasare sau divizare, așa cum este, în special, cazul ministerelor sau al marilor unități economice. În această situație, arhiva fostelor unități este în pericol de a fi ignorată sau chiar distrusă de către noii creatori și deținători, mai puțin cea cu importanță practică sau științifică. O situație favorabilă o întâlnim în cazul instituțiilor care își continuă activitatea, motiv pentru care acordă în continuare atenție arhivei proprii. Un caz cu totul special în activitatea creatorilor și deținătorilor de arhivă îl reprezintă cel al instituțiilor care s-au privatizat și pentru care nu avem la ora actuală un cadru legal care să reglementeze evidența și păstrarea actelor ce se creează.

Având în vedere situația mai sus relatată, se impune o intensificare a muncii de îndrumare și control, în scopul cunoașterii cât mai exacte a regimului juridic și a stadiului arhivelor aflate la creatori. Este necesară această

cunoaștere pentru a se putea stabili prognoza și ordinea preluărilor, în funcție de conținutul informațional, ordonarea, inventarierea și selecționarea documentelor. Considerăm că acest obiectiv poate fi realizat, avându-se în vedere asistența de specialitate acordată de Arhivele Statului în ultimii ani. Analiza efectuată asupra posibilităților de acțiune a reliefat că problema preluărilor se poate aborda în trei feluri, fiecare avînd efecte pozitive și negative atât asupra Fondului Arhivistic Național, cât și a instituției Arhivelor Statului.

Cum nu dorim să dăm soluții pretins perfecte, le prezentăm mai jos, fără a crede că am expus toate argumentele.

I. Preluarea tuturor arhivelor abandonate sau a celor în curs de desființare, pentru a le salva, fără însă a li se asigura o depozitare conform normelor arhivistice (acolo unde nu este spațiu de depozitare, printre rafturi și grămadă).

1. Procedînd astfel, salvăm de la distrugere documentele create într-o perioadă istorică ce nu poate fi ignorată.

2. Se va stărui, în asemenea situație, pe lîngă factorii de decizie, de a crea noi spații de depozitare.

3. Valorificarea maculaturii rezultate în urma operațiunii de selecționare și reciclarea ei la nivelul economiei naționale.

Dezavantajele acestei acțiuni sînt:

a) supraîncărcarea fizică a depozitelor;

b) crearea dezordinii prin îngrămădire și îngreunarea accesului la documente;

c) crearea unui sistem biologic dăunător documentelor, ca urmare a unor condiții improprii de păstrare la creator și riscul de îmbolnăvire a personalului;

d) preluarea unor documente cu valoare practică, care solicită efectuarea unor servicii nespecifice muncii arhivistice și încărcarea spațiului de depozitare existent cu acte fără valoare istorică.

Această situație ar determina administrația de stat să ne impună efectuarea de munci practice, în dauna activității științifice a Arhivelor Statului.

II. Preluarea selectivă a fondurilor ce încorporează informații complexe, de sinteză:

1. Acțiunea prezintă avantajul unor preluări în limita spațiului.

2. Principalele informații la nivelul unităților județene sau statale sunt salvate.

3. Nu preluăm cantități de documente cu termene mari de păstrare.

4. Nu supraîncărcăm personalul și nu creăm presiuni ale cercetătorilor asupra instituției.

5. Evităm dezordinea în depozite și creăm condiții corespunzătoare păstrării, conservării și folosirii documentelor.

6. Se asigură o rezervă de spațiu pentru cazurile neprevăzute, menținîndu-se astfel posibilitatea preluărilor conform prognozei.

Respectarea acestei opțiuni atrage după sine:

a) nepreluarea unor fonduri care conțin totuși informații valoroase, ca urmare a necunoașterii conținutului lor;

b) obiectivitatea sintezelor nu este asigurată, neconținând întotdeauna informația inserată în actul primar. Acest lucru face ca astfel de documente să fie privite cu o oarecare rezervă;

c) procedeul lasă posibilitatea alegerii fondurilor în vederea aducerii în depozitele Arhivelor Statului a documentelor după criterii pur subiective.

III. Acceptarea situației de fapt:

1. Demersuri continue pe lângă forurile naționale și locale în vederea punerii la dispoziție de spații și personalul necesar, care să protejeze și să prelucreze materialele documentare deținute, în conformitate cu legislația actuală.

2. Obligativitatea, în conformitate cu legislația arhivistică, ca instituțiile care dețin arhivele proprii, ca și documentele altor creatori, să fie răspunzătoare de integritatea, evidența și păstrarea lor.

3. Se asigură, procedând în acest fel, continuitatea, în condiții corespunzătoare, a operațiunilor arhivistice asupra documentelor deținute. De asemenea, sîntem scutiți de a avea în depozite acte fără valoare, care îngreunează buna desfășurare a muncii arhivistice și încarcă cheltuielile de întreținere a arhivelor.

4. Se respectă în acest fel principiile de bază ale arhivisticii și se aplică în mod corect normele de lucru în Arhivele Statului.

Există însă riscul, dacă am manifesta această pasivitate, ca documentele să se distrugă, iar autoritățile administrative centrale și locale să sesustragă de la apărarea bunului național. Totodată, se creează posibilitatea apariției unei opinii defavorabile din partea presei asupra Arhivelor Statului, instituția fiind acuzată de indiferență și neglijență în păstrarea documentelor create în ultimii 45 de ani pe teritoriul țării. Faptul ar duce la pierderea prestigiului de care se bucură instituția în rîndul instituțiilor de cultură pe plan național și internațional, la pierderea de posturi, de dotări materiale specifice necesare, de spații etc.

Din cele relatate se desprind următoarele moduri privind preluarea de documente:

— la nivel central — ministere și alte organe centrale de interes național;

— la nivel județean — Prefectura cu compartimentele ei, Direcția sanitară, Direcția agricolă, Direcția învățămînt, Direcția construcții, primăriile municipale etc.

— la nivel local — consiliile locale, școli, cooperative etc.

Fiecare din modurile de preluare menționate prezintă anumite avantaje și dezavantaje în aplicarea lui corectă. De aceea se impune ca la alegerea unuia din aceste procedee să se studieze cu temeinicie avantajele sau dezavantajele arătate în expunerea de față.

De asemenea, trebuie avute în vedere preluările de completare a unor fonduri și colecții, precum și ale acelor fonduri care lărgesc prin informațiile pe care le dețin baza documentară. Aici avem în vedere documentele deținute și create de fostele birouri de documente secrete, întrucât acestea, este știut, păstrează informații de importanță deosebită. La fel, cele create de fostele partide politice și de organele de securitate.

Prezentarea acestor idei s-a făcut în dorința de a releva una din problemele concrete cu care se confruntă instituția Arhivelor Statului în momentul de față. Rezolvarea ei în condiții cât mai bune va evidenția, în mare măsură, rodul muncii desfășurate de lucrătorii Arhivelor Statului pe lângă creatorii de arhivă, de-a lungul timpului.